

TÜRKİYE'DE YÜKSEKÖĞRENİM YURTLARININ GELİŐİMİ

Yrd. Doç. Dr. Abdilkadir TUNÇ*

Yakın gelecekte toplumda çeşitli görev ve sorumluluklar alacak olan gençlerin, en iyi bir şekilde yetiştirilmesi toplumun geleceğini güvence altına alacaktır. Bu da, gençliğin sorunlarını tanıyarak, eldeki imkanları en verimli bir şekilde kullanmak suretiyle huzur ve güven ortamı içinde gençlerin mesleki, sosyal ve kültürel gelişmesini tamamlayabilecek biçimde araştırma yapmakla mümkündür. Nitekim, Milli Eğitim Bakanlığı da bu görüşü benimsemiştir."...Milletler, geleceklerinin güvence altına alınmasının tek çıkar yolunun, gençliğin sorunlarına ve ihtiyaçlarına eğilerek, gençliğin yapıcı, yaratıcı ve yetenekli bir nesil olarak yetiştirilmesinde birleşmiş bulunmaktadır" (Gökmen ve diğerleri 1985:3).

Türkiye'de değişik boyutta gençlik sorunlarının varlığından sözedilebilir. Türk gençliğinin en iyi bir şekilde yetiştirilmesi için gerekli olan imkanların sağlanması, bir milletin geleceği açısından üzerinde durulması gereken bir konudur.

Yükseköğrenim gençliğinin eğitiminde büyük etken olan barınma, beslenme, sosyal ve kültürel yönden gelişmelerini sağlamaya çalışan yükseköğrenim yurtlarını inceleyelim.

Osmanlı İmparatorluğu'nda Tanzimat Dönemine kadar tüm eğitim ve öğretim dereceleriyle kurumlarını kapsamına alan ve yaygın olan eğitim örgütü, medrese idi. Öğrenimini ailesinin oturduğu yerler dışında yapanlar bir külliye olarak kurulan vakıf ve hayır müesseselerinde gerekli eğitim olanaklarını bulabilirlerdi. Bu kurumlardan camii ve medrese eğitim ve öğretim, medrese hücreleri barınma, imaretler beslenme, kütüphaneler de okuma ve araştırma ihtiyaçlarını karşılıyordu.

Medreselerin eğitim ve öğretim şekli, Cumhuriyet Dönemine kadar devam etmiştir. Türkiye'de Batı kültürünü veren yükseköğrenim kurumları, devlet kadrolarına eleman hazırlayan birer müessese olarak genelde yatılı okul hüviyetiyle hizmete açılmıştır. Pek az gündüzlü öğrencinin bu yükseköğretim kurumlarna devam imkanı sağlanmış, hatta bu okullara ailesi İstanbul'da oturanlar da yatılı olarak alınmışlardır.

*Z.K.Ü. Alaplı Meslek Yüksekokulu Öğr. Üyesi ve Md.Yrd.

Varolan öğrenci yurtlarının temelini, Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun kabulü ile kaldırılan medreselerin hücreleri oluşturmuştur. Özellikle İstanbul'daki yurtlar, iktidar partisi kanalıyla devlet bütçesinden alınan ödeneklerle işlevlerini yürütmüştür. Ankara ve İstanbul'da yükseköğrenim müesseselerinin artması sonucu mevcut yurtlar ihtiyaca cevap veremez duruma gelmiş, bu nedenle de dernekler, il özel idareleri, belediyeler ve ticari amaçlarla da özel kişiler tarafından yurtlar açılmıştır.

Bindokuzyüzkırkaltı yılından itibaren yükseköğrenim öğrencilerinin barınma ve beslenmelerinde, iktidar partisi kanalıyla yapılan devlet yardımının sakıncalı yönleri anlaşıldığından, 1949 yılında yürürlüğü konulan 5375 sayılı kanunla "yurt" ve "aşevleri" Milli Eğitim Bakanlığı'nın Seferberlik ve Askerlik Öğretimi Müdürlüğü'ne bağlı olarak yürütülmüş, 5661 sayılı kanunla da özel ve tüzel kişilere ait yurtların açılması, denetimi ve kapatılması konuları, yine bu Bakanlığın görevleri arasına katılmıştır.

Yükseköğrenim yurtlarının, Milli Eğitim Bakanlığımıza bağlı olduğu 1949-1961 yılları arasında, hazineye ait binalarda açıldığı, idari personelin Milli Eğitim Bakanlığı kadrolarıyla karşılandığı, donatım ve diğer masrafların Bakanlık bütçesinde her yıl ayrılan cüz'i bir miktar ödenekle karşılandığı bilinmektedir.

Bu koşullar altında yatak kapasitesinin artması mümkün olamamış, aynı dönemde, süratle artan yükseköğrenim öğrencilerinin barındırılması da büyük bir sorun haline almıştır. Genelde konut sıkıntısı çekilen yükseköğretim kurumlarının bulunduğu merkezlerde, yükseköğrenim öğrencilerinin kira odalarında, karanlık ve rutubetli bodrum katlarda barınmak zorunda kalmaları, öğrencilerin bir kısmının öğrenimini bırakması, bir kısmının da hastalık ve sefalet içinde normal öğrenimlerini tamamlayamama sonucunu doğurmuştur. Bu durum yükseköğrenim gençliğinin, barınma sorununu kurumsal yönden desteklenmesini zorunlu hale getirmiştir (Yurtkur; 1973). 6 Haziran 1961 tarihli Temsilciler Meclisi Karma Komisyon Raporlarında, Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu kanun tasarısı gerekçesinde şöyle ifade edilmektedir:

"Demokrasi aleminde her millet aydınlarının arkasından yürür. Eğer o aydınlar hakikaten mahir birer kılavuz iseler, millet daima selamete doğru ilerler. Aydın bir insan olabilmek için, alınacak sistemli bir terbiye ana kucağında başlar ve bilhassa üniversitede temelini bulur, hayata atıldıktan sonra ise ekseriya o şahsın okulda kazandığı, akliselim ve iradenin çizdiği yolda olgunlaşır.

Bazı insanlar, bugün dikecekleri fidan hemen meyva veremeyeceğinden ve yetişmesi büyük ihtimam istediğinden 30 işi ihmal ederler. Gençlerimiz, bilhassa üniversite ve yüksekokul öğrencilerimiz tıpkı bir fidan gibidirler. Onlara bugün ne tadar ihtimam gösterirsek gelecekte o kadar verimli olurlar. Unutmayalım ki, devletimizin gelecekteki idarecileri onlardır...

Gecelerimizi aydınlatan bir baraj inşaatı için milyonlar sarfederken, bu milletin geleceğini aydınlatacak olan bu insanlar için de milyonlar sarfetmek zamanı çoktan gelmiş ve geçmektedir...

Dava yalnız modern yurtlar inşaa ederek 30000'in üslünde üniversite ve yüksekokul öğrencisine yatacak yer, yiyecek yemek, ders çalışacak sakin bir köşe sağlamak değildir. Asıl dava, bedavacılık zihniyetini yıkmak ve bilhassa öğrencinin okul dışı saatlerini hatta tatillerini bu modern yurtlarda değerlendirerek, onları kahvehane köşelerinden, sinemalardan, sokaklardan kurtarmak, sosyal ve kültürel eğitimlerini planlı bir şekilde sağlamaktır...

Türkiye çapında yalnız bu dava ile meşgul olacak, bu davayı planlayacak, takip ve kontrol edecek geniş bir teşkilata şiddetle ihtiyaç vardır...

Elbette bütün bu faaliyetlerin koordinatörü ve başmürakıbbı Milli Eğitim Bakanı olmalıdır ve bu dava ile uzaktan ve yakmdan ilgili bulunan müesseseler bu müessesenin genel kurulunda temsil edilmelidir..." (Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu Kanunu, 1961;1-5).

görüşlerine yer verilmiştir.

YURTKUR

Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu Kanunu 16.8.1961 iarih ve 351 sayı ile 22.8.1961 tarih ve 10887 sayılı Resmi Gazete'te yayımlanmış; bu kanuna göre, Mart 1962 tarihinde kaununun 11. maddesi gereğince örgütün teşkilatı tamamlanmıştır. Yurtkur'ur hizmet verdiği kitlenin genişlemesi ve teknik gelişmeleı nedeniyle zamanla örgüt yapısında değişiklikler olmuştur. Gerek Yurtkur, gerek üniversite yurtlarında yetkinin büyük ölçüde merkez örgütlerinde toplandığı görülmektedir.

Yurtkur 'un Organları

1- Genel Kurul: Kurumun karar organı olup, Milli Eğitim Bakanının başkanlığında yılda iki kez toplanır. Kurul; Üniversite rektörleri, üniver*site

senatolarının birer öğretim üyesi, Maliye ve Gümrük Bakanlığı, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, Sağlık Bakanlığından birer temsilci ile Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurul Başkanı ve Yüksek Öğrenim Genel Müdürü, Vakıflar, Başbakanlık Gençlik ve Spor, Kızılay ve Kurumun parasını yatırdığı bankanın genel müdürleri ve Yönetmeliğe göre tesbit edilecek 4 öğrenci temsilcisinden teşekkül eder.

2- Yönetim Kurulu: Milli Eğitim Bakanlığından bir, üniversite temsilcilerinden üç, Maliye ve Gümrük Bakanlığından bir, Genel Kurula temsilci gönderen diğer kurumlardan bir ve bir üyesi de öğrenci temsilcisi olmak üzere 7 kişiden teşekkül eder. Genel Kurula karşı yürütme, Genel Müdürlüğe karşı da karar organı olup ayda bir defa toplanır.

3- Genel Müdürlük: Bir Genel Müdür, iki yardımcısından oluşmaktadır. Kurumun yürütme organı olan, Genel Müdürlük, Kurumun amaçlarını en iyi biçimde gerçekleştirmek için çalışmalarda bulunur.

Yurtkur 'un İşlevi

Barınma: Yurtkur 1961 yılında 53000 olan yükseköğrenim gençliğinin 854'ü kız olmak üzere, toplam 5128 öğrenciye yurt sağlamıştır (Yurtkur, 1983: 37). 1980 yılından itibaren yurtlara sağlanan huzur ve güven ortamı sayesinde yurtlarda barınmak isteyenlerin sayısında artış olmuştur (DPT. 1985: 383).

Yurtkur'un 1962 yılında 5128 olan yatak kapasitesi, 1984 yılına kadar 44661 'e ulaşmasma rağmen 1984 yılından itibaren yatak kapasitesinde hızlı bir artışın olduğu gözlenmektedir.

Bugün Yurtkur Ankara, İstanbul, İzmir, Erzurum, Adana, Diyarbakır, Trabzon ve Eskişehir Bölge Müdürlüklerine bağlı Yurtlarda 1200000 Yükseköğretim öğrencisinin 146000'ine hizmet etmektedir. Yurtkur, yatak kapasitesindeki bu artışa rağmen bugün yurtlarda kalmak isteyen öğrencilerin ihtiyacını karşılayamamaktadır. Bu istek, Ankara, Konya gibi illerde kendisini daha çok hissettirmektedir.

Kredi: Yurtkur, Yükseköğrenim öğrencilerine yurt hizmetleri yanında 1962 yılından itibaren Öğrenim Kredisi de vermeye başlamıştır. Ancak son yıllarda verilen kredi, öğrencinin isteğini nicel yönden karşılamakta ise de, nitel yönden çok yetersiz kalmıştır.

Yurtkur tarafından 2547 sayılı Kanun'un 2880 Sayılı Kanun'lu değişik 46. maddesine istinaden yükseköğrenim gören öğrencilere 1984-1985 Öğretim Yılından itibaren Harç Kredisi de verilmeye başlanmıştır. Ancak Harç Kredisi taleplerinde düşüş olmuştur. Bu düşüşün, yıllık harç miktarı

az olan üniversite ve yüksekokullarda okuyan öğrencilerin, yüklenme seired/ için yapacakları masrafile ödenecek harç miktarının birbirine yakın olması nedeni ile başvuruda bulunmadıklarından ileri geldiği sanılmaktadır.

Beslenme: Yurtkur yurtlarında kalan öğrencilerin beslenme sorunu, 3 sınıf lokanta fiyatlarının %30 altında bir fiyatla müstecir tarafından çözümlenmekte, ayrıca kurum tarafından indirim sağlanmaktadır.

öelir Kaynakları: Yurtkur gelirlerini; hazine yardımı, spor toto ve spor ioto, at yarışlarından ayrılan paylar ile yurt işletme gelirleri oluşturmaktadır.

ÜNİVERSİTE YURTLARI

Üniversite yurtlarındaki organlar da Yurtkur'dakine benzer şekilde teşkilatlanmışlardır. Bunlar;

- 1- Yurtlar Yönetim Kurulu
- 2- Sağlık Kültür ve Spor Dairesi Başkanlığı,
- 3- Yürütme Kurulu
- 4- Yurt Müdürlerinden, oluşmaktadır.

Üniversite yurtları öğrencilerin genellikle barınma, kantin, çalışma salonu gibi sorunlarına çözüm getirmektedir. Öğrencilerin beslenme, kütüphane, sağlık, çeşitli spor tesisi, rehberlik gibi sorunlarını üniversite kampusu içerisinde çözümlenmektedir. Gelirini ise öğrenci harç ve aidatlarından, kantin gelirlerinden sağlamaktadır.

Bindokuzyüzsekseneyedi yılından itibaren Bilkent ve Hacettepe Üniversitelerinde ve daha sonra da Yurtkur'da diğer yurtlara göre daha pahalı olan odalarda 1-4 kişinin kaldığı "Öğrenci misafirhaneleri" (Dormitory) açılmıştır.

VAKIF, DERNEK VE ÖZEL YURTLAR

Vakıf ve dernek yurtları; genelde kamu kuruluşlarının kendi personelinin yükseköğretimdeki çocukları için açtıkları yurtlarla, yükseköğretim gençliğinin yetişmesine katkıda bulunmak amacıyla güden yurtlar, Belediye ve İl Özel İdaresi tarafından bölgesel, nitelikli olarak kurulan yurtlardır. Özel yurtlar ise, kar amacıyla şahıslar tarafından açılan yurtlardır.

Vakıf, dernek ve özel yurtların yapısı, yönetim kurullarına yada şahıslara karşı sorumlu yurt müdürlerince yönetilen karara katılımlı basit bir modeli yansıtmaktadır.

Bu tür yurtlar, yükseköğrenim öğrencilerinin barınma, beslenme, çalışma salonu, kantin gibi ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla açılmışlardır. Bu yurtların gelirlerini öğrencilerden alınan yurt ücretleri, kurumlar ve yardımseverlerden sağlanan destekler oluşturmaktadır.

Özel ve tüzel kişilere ait yurtların açılması, denetimi ve kapatılması 5661 sayılı kanun (Resmi Gazete 7472: 1 Nisan 1950) hükümlerine göre Milli Eğitim Bakanlığı'na verilmiştir.

Bu kanun uygulamasına ilişkin Bakanlık görevleri valiliklere devredilerek yönetmeliklerle düzenlenmiştir (Resmi Gazete 14381: 4 Aralık 1972, Resmi Gazete 20211: 17 Mart 1989).

Üniversite ve yüksekokulların yoğun olduğu Ankara'da 102.023, İstanbul'da 91.956, İzmir'de 37.350 olmak üzere toplam 231.334 öğrencinin (Türkiye genelinde % 48) üç büyük şehirde toplanmış olması, öğrencilerin ihtiyaçlarının yeterli oranda karşılanmasında hizmetleri yoğunlaştırarak güçlükler yaratmaktadır (ÖSYM, 1987: 7-12). Bugün Türkiye'nin çeşitli bölgelerinde açılmış olan 57 üniversite, yurtların da vatan yanında yayılmasına neden olmuştur. Bu ise, büyük şehirlerin yüklerini bir dereceye kadar da olsa azaltmaktadır.

Yurtlara başvuran öğrencilerin büyük kesiminin ekonomik bakımdan yetersiz bulunan, memur ve işçi çocukları olması problemin önemini arttırmaktadır. Yurtkur'un 1984 bültenine göre;

Yükseköğretimde Okuyan 1984 Yılında Yurt İçin Başvuran Öğrencilerin Baba Mesleğine Göre Dağılımları Şöyledir:

Meslek Grubu	%
Memur ve İşçi	50
Esnaf ve Hiçbir İşde Çalışmayan	27
Serbest Meslek	18
Silahlı Kuvvetler Mensubu	5

Bu bulgular, ücret yönünden daha ucuz olan devlet yurtlarının kapasitesinin öğrencilerin isteklerini karşılayacak düzeye getirilmesini zorunlu kılmaktadır.

Problem

Toplumun daha iyi bir hayat seviyesine ulaşmasında, gençliğin önemli bir yeri bulunmaktadır. Gelecekte sorumluluk sahibi olarak, görevlerini yerine getirmeleri, onların alacağı eğitim ve öğretimin türü ve düzeyi ile ilişkilidir. Yükseköğrenim gençliğinin yetişmesinde, eğitim ve öğretime katkısı olacak; barınma, beslenme, sağlık, sosyal, kültürel vb. sorunların çözümlenmesi ya da en aza indirilmesi önemli bir eğitim sorudur. Türkiye'de yükseköğrenim gençliğinin, yukarıda belirtilen sorunların çözümü amacıyla kurulan yükseköğrenim yurtlarının, verilen hedeflere yeterince ulaştığı söylenemez.

Yükseköğrenim öğrencilerinin öğrenimlerini daha sağlıklı yürütebilmelerine katkıda bulunabilmek için, 1992 yılında Ankara'daki üniversite yurtları ile vakıf, dernek ve özel yükseköğrenim yurtlarında bir çalışma yapılmıştır.

Araştırmanın Yöntemi

Yükseköğrenim yurtlarının yapısal sorunlarından kaynaklanan sorunlarının çözümüne katkıda bulunmak amacıyla, Ankara'daki yükseköğrenim yurtlarından; üniversite yurtları ile vakıf, dernek ve özel yükseköğrenim yurtlarının ulaşılabilen 44 yöneticisi ve yurtlarda 3 ve daha çok yıl kalan 436 öğrencisinin, anket ve ikili görüşme ile görüşleri alınmıştır. Elde edilen bulgular, sonuçlar ile öneriler **özet** olarak aşağıda verilmiştir.

Bulgular

- 1- Yöneticilerin yarısından fazlası (%55), yükseköğretim kurumlarıyla birlikte yükseköğrenim yurtlarının da ülke geneline yayılması, yurtların yönetim temposunu kısmen ağırlaştırdığı görüşündedir.
- 2- Yurtlarda barınan öğrenciler ile yönetim arasında iletişim kurulabildiğine yöneticilerin çoğu katılırken, öğrencilerin çoğu aynı görüşü paylaşmamaktadırlar.
- 3- Yöneticilerin yarısından fazlası, yurtlarda her kademedeki karara katılımın varlığı ve bu katılımın sorunların çözümünde daha etkili olduğunu görüşündedirler.
- 4- Yurtlardaki yöneticilerin **üçte ikisi**, kendileri için **verilen** hizmetiçi eğitimi yeterli bulurken, personel için verilen hizmetiçi eğitimi kısmen yeterli bulmuşlardır.
- 5- Yönetici ve öğrencilerin çoğu, yurtlarda; psikolog, sağlık personeli, beslenme uzmanı, sosyal hizmetler uzmanı vb. elemanların **bulunmasının**, sorunların çözümüne büyük katkı sağlayacağı görüşüne katılmaktadırlar.

6- Yurtlarda, öğrencilerin serbest zamanlarını değerlendirebilecekleri ortamın yeterliliğine, yöneticiler kısmen katılırken, öğrenciler çoğunlukla katılmamaktadırlar.

7- Öğrencilerin çoğu, yurtlardaki mevcut beslenme şeklinin (tabldot), dengeli beslenmeyi sağlayacağı görüşünü benimsememektedirler.

8- Yönetici ve öğrencilerle yapılan görüşmelerde, geleneksel yurtlar yerine, misafirhane türü yurtlara daha çok talep olduğu anlaşılmaktadır.

Sonuç

1- Yükseköğretim yurtlarının ülke geneline yayılmasının, yönetim temposunu ağırlaştırdığı söylenebilir.

2- Yurtlarda barınan öğrenci sayısının, yönetim ile öğrenci arasındaki iletişimi ters orantılı olarak etkilediği söylenebilir.

3- Öğrenci mevcudu az olan yurtlarda personelin ve öğrencilerin karara katılımlarının daha yüksek olduğu söylenebilir.

4- yurtlarda personelin yeterli hizmetiçi eğitimi aldıkları söylenemez.

5- Yurtlarda psikolog, sağlık personeli vb. uzmanlara ihtiyaç vardır.

6- Öğrencilerin, yurtlardaki yaşantısını daha rahat bir ortam cinde sürdürmeleri, teknolojiden yararlanmaları, serbest zamanlarını değerlendirebilecekleri ortamın sağlanması gibi beklentileri, öğrencilerin ödentileriyle doğru orantılıdır.

7- Mevcut beslenme şeklinin yeterli olduğu söylenemez.

8- Misafirhane türü yurtlara talebin fazla olması, öğrencilerin ekonomik durumlarının iyiye gittiğinin bir göstergesi olabilir.

Öneriler

1- Yönetimi daha etkin hale getirmek için gerek hizmet öncesi, gerekse hizmetiçi eğitimle, sorunları yerinde çözebilecek yurt yöneticileri yetiştirilmelidir.

2- Yurtlardaki yönetici-personel-öğrenci arasmdaki iletişimin arttırılabilmesi için; yurtlar, öğrenci sayısı ve mekan olarak küçültülmelidir.

3- Yurtlarda kalan öğrenci ve çalışanların karara katılımları sağlanmalıdır.

4- Yurtların ülke geneline yayılması da dikkate alınarak, bu yurtlarda görev alan ve alacak olan personelin yetiştirilmesi için, hizmetiçi eğitim verilmelidir.

5- Yurtlarda psikolog, sağlık personeli vb. uzmanlar çalıştırılmalıdır. Yetiştirilmiş elemanı kuruma bağlayacak tedbirler alınmalıdır.

6- Yurtlardaki öğrencilerin, serbest zamanlarını değerlendirebilecekleri ortam artırılmalıdır.

7- Öğrencilerin beslenmelerini yapabilecekleri ortam yaratılmalı ve bu tür hizmet veren yerler denetlenmelidir.

8- Misafirhane türü yurtlar, yurttta kalmak isteyen öğrencilerin tümüne cevap verecek şekilde artırılmalıdır.

KAYNAKLAR

D P T

- 1 1985 Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Öncesinde Gelişmeler 1972-1983- Ankara: D P T Yayın No:1975.

G Ö K M E N, Hülya ve Diğerleri

- 1985 Yükseköğrenim Öğrencilerinin Serbesi Zaman Etkinlikleri Kendilerini Gerçekleştirme Düzeyleri- Ankara: Milli Eğitim Basımevi,

Ö S Y M

- 1987 1986-1987 Öğretim Yılı Yüksek Öğretim İstatistikleri- Ankara: Bilkent.

Resmi Gazete

- 1950 7472 "5661 Sayılı Kanun" 1 Nisan.
1961 10887 "351 Sayılı Yurtkur Kanunu" 22 Ağustos.
> 1972 14381 "Yüksek Öğrenim Öğrenci Yurtlan ve Benzeri Kurumlar Yönetmeliği" 4 Aralık.
1989 20111 "Öğrenci Yurtları ile Benzeri Kurumların Açılması, İşletilmesi ve Denetlenmesi Hakkındaki Yönetmelik" 17 Mart.

Eğitim Yönetimi, Yıl : 1 , Sayı : 3 , Güz 1995

T B M M

1961

Temsilciler Meclisi Tutanak Dergisi (Sayı 73,
Cilt 6).

TUNÇ, Abdülkadir

1992

Üniversite Yurtlan ile Vakıf, Dernek ve Özel
Yükseköğrenim Yurtlarının Yapısal Sorunları
(Doktora Tezi) Ankara: Hacettepe
Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstütüsü.

Y U R T K U R

1973

Yurtkur Bülteni- Ankara.

1983

Cumhuriyetin 60. Yılında Yurtkur- Ankara.

1984

Yurtkur Bülteni- Ankara.